

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI

Ro'yxatga olindi
№ 376
2019 yil « »

«TASDIQLAYMAN»
O'quv ishlari bo'yicha prorektor
Prof. A. Suleev

« »   2019 yil

AHOLI GEOGRAFIYASI
FANINING
ISHCHI-O'QUV DASTURI

Bilim soxasi: 1000000 - Gumanitar soha
Ta'lim soxasi: 140000 - Tabiiy fanlar
Ta'lim yunalishi: 5140600 - "Geografiya" bakalavr ixtisosli uchun

Samarqand-2019

Fanning ishchi o'quv dasturi namunaviy o'quv reja va o'quv dasturiga muvofiq ishlab chiqildi.

Tuzuvchilar:

Qodirov M.A. - SamDU Ijtimoiy-iqtisodiy geografiya kafedrasida dotsenti, g.f.n.
Ibragimov L.Z. - SamDU Ijtimoiy-iqtisodiy geografiya kafedrasida dotsenti, g.f.n.
g.f.n.g.f.n.g.f.n.

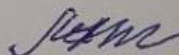
Taqrizchilar:

Alibekov L. A. - Geografiya va tabiiy resurslar kafedrasida professori, g.f.d.

Mamatqulov X.M - SamISI Xalqaro turizm va turizm servisi kafedrasida dotsenti, g.f.n.

Fanning ishchi o'quv dasturi Ijtimoiy-iqtisodiy geografiya kafedrasining 2019 yil ___
dagi № ___ son yig'ilishida muhokamadan o'tgan va fakultet kengashiga muhokama
qilish uchun tavsiya etilgan.

Kafedra mudiri:

Qodirov M.A.

Fanning ishchi o'quv dasturi Geografiya va ekologiya fakulteti kengashida muhokama
etilgan va foydalanishga tavsiya qilingan (2019 yil ___ dagi № ___-sonli bayonoma)

Fakultet uslubiy kengashi raisi:

dots. T.J. Jumaboyev

Fakultet dekani

dots. L.Z. Ibragimov

Kelishildi:

O'quv uslubiy boshqarma boshligi:

dots. B. Aliqulov

Kirish

Ushbu dastur aholi geografiyasi fanining geografiya va aholishunoslik fanlari tizimidagi tutgan o'rni, aholi sonining dinamikasi, aholi tarkibi, joylashishi, aholi manzilgohlari va ularning geografiyasi, aholi migratsiyasi va urbanizatsiya kabi masalalarni qamrab oladi. Malakali mutaxassislar tayyorlashda muhim o'rin egallaydi.

O'quv fanining maqsadi va vazifalari

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarga Er yuzida va alohida mamalakatlarda aholi soni va tarkibidagi o'zgarishlar (dinamikasi), aholi joylashishi va xududiy harakati to'g'risida bilim, ko'nikma va malaka shakllantirishdir. Fanning vazifasi – talabalarga aholi joylashishi qonuniyatlarini haqida bilimlar berish, uning soni va tarkibini tahlil qilish va buning asosida xulosalar chiqarishni o'rgatishdan iborat.

Fan bo'yicha talabalar bilimiga, ko'nikma va malakasiga qo'yiladigan talablar

“Aholi geografiyasi” o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida bakalavr:

- dunyo aholisining er yuzi bo'yicha taqsimlanishini, unga ta'sir etuvchi omillarni va joylashish qonuniyatlarini, demografik ko'rsatkichlarini hisoblash usullarini *bilishi*;

- aholi soni dinamikasi ko'rsatkichlarini hisoblash; aholi zichligini hisoblash va uni tahlil qilish; aholi zichligi va tarkibi bo'yicha kartalarni chizish *ko'nikmalariga ega bo'lishi*;

- barcha aholi kartalarini tahlil qilish, ulardan samarali foydalanib, yangi bilimlar olish, olgan bilimlarini o'quvchilarga tushunarli qilib etkazish *malakalariga ega bo'lishi kerak*.

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Aholi geografiyasi” – asosiy mutaxassislik fani hisoblanib, 4 semestrda o'qitiladi. Dasturni amalga oshirish o'quv rejasida rejalashtirilgan matematik va tabiiy (oliy matematika, fizika, ximiya), umumkasbiy (umumiy er bilimi, topografiya va kartografiya asoslari, jahon geografiyasi, iqtisodiy va ijtimoiy geografiya asoslari, hududiy majmualarning nazariy asoslari, O'zbekiston geografiyasi) fanlaridan etarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlik talab etiladi. **Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni**

Aholi haqidagi nazariy bilimlar xalq xo'jaligining turli sohalarida muhim amaliy ahamiyatga ega. Jumladan, davlat boshqaruv organlari (mehnat, statistika, iqtisodiyot, aholini ijtimoiy himoya qilish tizimlari), oliy o'quv yurtlari, ilmiy-tadqiqot muassasalarida ushbu soha mutaxassislariga talab katta. Aholi geografiyasi bo'yicha olingan ko'nikmalardan o'rta umumta'lim maktablari o'qituvchilari o'z o'lkalarida aholi va mehnat resurslari haqidagi bilimlarni o'quvchilarga etkazishda foydalaniladi.

Fanni o'qitishda zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar

Talabalarining “Aholi geografiyasi” fanini o'zlashtirishlari uchun o'qitishning ilg'or va zamonaviy usullardan foydalanish, yangi informatsion-pedagogik texnologiyalarni tadbiiq qilish muhim ahamiyatga egadir. Ma'ruza va amaliy mashg'ulotlar chog'ida mos ravishdagi ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalaniladi.

“Aholi geografiyasi” fanni o'qitish jarayonida ta'limning zamonaviy metodlari, pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari qo'llanilishi nazarda tutilgan:

- aholi geografiyasi nazariyasi bo'limiga tegishli ma'ruza darslarida zamonaviy kompyuter texnologiyalari yordamida prezentatsion va elektron-didaktik texnologiyalaridan;
- aholining soni va tarkibini, migratsiyasini o'rganish mashg'ulotlarida aqliy xujum, guruhli fikrlash va boshqa pedagogik texnologiyalardan.

Fanni o'qitishda zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar

Talabalarining “Aholi geografiyasi” o'quv fanini o'zlashtirishlari uchun o'qitishning ilg'or va zamonaviy usullaridan foydalanish, bu jarayonda yangi informatsion – pedagogik texnologiyalarni tadbiiq qilish muhim ahamiyatga egadir. Fanni o'zlashtirishda darslik, o'quv va uslubiy qo'llanmalar, ma'ruza matnlari, tarqatma materiallar, turli mavzudagi xaritalar elektron materiallar va ko'rgazmali qurollardan foydalaniladi. Ma'ruza va amaliy mashg'ulot darslarida mavzuga mos ravishdagi ilg'or pedagogik texnologiyalar qo'llaniladi. Bundan keng kulamli bilimlarni o'zlashtirish uchun talabalarni “Aholi geografiyasi” fanini o'zlashtirishlari uchun o'qitishning ilg'or va zamonaviy usullaridan foydalanish, yangi informatsion-pedagogik texnologiyalarni tadbiiq qilish muhim ahamiyatga ega. Ma'ruza va amaliy darslarda mos ravishdagi ilg'or pedagogik texnologiyalarni, xususan, “Bumerang”, “Elpig'ich”, “Aqliy xujum”, “Masofaviy ta'lim”, “Zanjir”, “Klaster” hamda “Muammoli ta'lim” texnologiyasining “Munozarali dars” kabi usullarini qo'llash o'rinlidir.

O'quv jarayoni bilan bog'liq ta'lim sifatini belgilovchi holatlar quyidagilar: yuqori ilmiy-pedagogik darajada dars berish, muammoli ma'ruzalar o'qish, darslarni savol-javob tarzida qiziqarli tashkil qilish, ilg'or pedagogik texnologiyalardan va mul'timedia vositalaridan foydalanish, tinglovchilarni undaydigan, o'ylantiradigan muammolarni ular oldiga qo'yish, talabchanlik, tinglovchilar bilan individual ishlash, erkin muloqot yuritishga, ilmiy izlanishga jalb qilish. “Aholi geografiyasi” kursini loyihalashtirishda quyidagi asosiy konseptual yondoshuvlardan foydalaniladi:

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim. Bu ta'lim o'z mohiyatiga ko'ra ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilarini to'laqonli rivojlanishlarini ko'zda tutadi. Bu esa ta'limni loyihalashtirilayotganda, albatta, ma'lum birta'lim

oluvchining shaxsini emas, avvalo, kelgusidagi mutaxassislik faoliyati bilan bog'liq o'qish maqsadlaridan kelib chiqqan holda yondoshilishni nazarda tutadi.

Tizimli yondoshuv. Ta'lim texnologiyasi tizimning barcha belgilarini o'zida mujassam etmog'i lozim: jarayonning mantiqiyliigi, uning barcha bo'g'inlarini o'zaro bog'langanligi, yaxlitligi.

Faoliyatga yo'naltirilgan yondoshuv. SHaxsning jarayonli sifatlarini shakllantirishga, ta'lim oluvchining faoliyatni aktivlashtirish va intensivlashtirish, o'quv jarayonida uning barcha qobiliyati va imkoniyatlari, tashabbuskorligini ochishga yo'naltirilgan ta'limni ifodalaydi.

Dialogik yondoshuv. Bu yondoshuv o'quv munosabatlarini yaratish zaruriyatini bildiradi. Uning natijasida shaxsning o'z-o'zini faollashtirishi va o'z-o'zini ko'rsata olishi kabi ijodiy faoliyati kuchayadi.

Hamkorlikdagi ta'limni tashkil etish. Demokratik, tenglik, ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi faoliyat mazmunini shakllantirishda va erishilgan natijalarni baholashda birgalikda ishlashni joriy etishga e'tiborni qaratish zarurligini bildiradi.

Muammoli ta'lim. Ta'lim mazmunini muammoli tarzda taqdim qilish orqali ta'lim oluvchi faoliyatini aktivlashtirish usullaridan biri. Bunda ilmiy bilimni ob'ektiv qarama-qarshiligi va uni hal etish usullarini, dialektik mushohadani shakllantirish va rivojlantirishni, amaliy faoliyatga ularni ijodiy tarzda qo'llashni mustaqil ijodiy faoliyati ta'minlanadi. Axborotni taqdim qilishning zamonaviy vositalari va usullarini qo'llash - yangi kompyuter va axborot texnologiyalarini o'quv jarayoniga qo'llash.

O'qitishning usullari va texnikasi. Ma'ruza (kirish, mavzuga oid, vizuallashtirish), muammoli ta'lim, keystadi, pinbord, paradoks va loyihalash usullari, amaliy ishlar.

O'qitishni tashkil etish shakllari: dialog, polilog, muloqot hamkorlik va o'zaro o'rganishga asoslangan frontal, kollektiv va guruh.

O'qitish vositalari: o'qitishning an'anaviy shakllari (darslik, ma'ruza matni) bilan bir qatorda - kompyuter va axborot texnologiyalari.

Kommunikatsiya usullari: tinglovchilar bilan operativ teskari aloqaga asoslangan bevosita o'zaro munosabatlar.

Teskari aloqa usullari va vositalari: kuzatish, blits-so'rov, oraliq va joriy va yakunlovchi nazorat natijalarini tahlili asosida o'qitish diagnostikasi.

Boshqarish usullari va vositalari: o'quv mashg'uloti bosqichlarini belgilab beruvchi texnologik karta ko'rinishidagi o'quv mashg'ulotlarini rejalashtirish, qo'yilgan maqsadga erishishda o'qituvchi va tinglovchining birgalikdagi harakati, nafaqat auditoriya mashg'ulotlari, balki auditoriyadan tashqari mustaqil ishlarning nazorati.

Monitoring va baholash: o'quv mashg'ulotida ham butun kurs davomida ham o'qitishning natijalarini rejali tarzda kuzatib borish. Kurs oxirida test topshiriqlari yoki yozma ish variantlari yordamida tinglovchilarning bilimlari baholanadi. "Aholi geografiyasi" fanini o'qitish jarayonida kompyuter texnologiyasidan, "Slayd" elektron jadvallardan foydalaniladi. Ayrim mavzular bo'yicha talabalar bilimini baholash test asosida va kompyuter yordamida bajariladi. "Internet" tarmog'idagi rasmiy iqtisodiy ko'rsatkichlaridan foydalaniladi, tarqatma materiallar tayyorlanadi, test tizimi hamda tayanch so'z va iboralar asosida oraliq va yakuniy nazoratlar o'tkaziladi.

Aholi geografiyasi fanidan mavzular va saotlar bo'yicha taqsimlanishi:

№	Ma'ruzalar nomi	Jami saotlar	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Mustaqil ish
1	Aholi geografiyasi fanining ob'ekti, predmeti, maqsadi va vazifalari, tadqiqot metodlari		2		
2	Aholi to'g'risida ma'lumotlar va ularning manbalari, Dunyo aholi soni va uning dinamikasi		2		
3	Yer shari mintaqalari aholisi soni dinamikasining geografik xususiyatlari va Aholining tabiiy harakati		2		
4	Aholi o'limi va o'rtacha umr ko'rish davomiyligi, Aholisi takror barpo bo'lishi va uning turlari		2		
5	Dunyo aholisining yosh-jinsiy tarkibi, Nikoh va ajralish		2		
6	Demografik qarish, Aholining irqiy, etnik tarkibi, Dinlar geografiyasi		2		
7	Aholining ijtimoiy tarkibi, Mehnat resurslari va aholining bandligi		2		
8	Migratsiya va uning turlari, Xalqaro migratsiya va dunyo aholisi mexanik harakati		2		
9	Aholi punktlari geografiyasi, uning geografik shakllari, turlari Shaharlar va Qishloq aholisi va qishloq aholi manzilgohlari geografiyasi		2		
10	O'zbekistonda aholi geografiyasi		2		
	Jami		20		

Amaliy mashg'ulotlar					
1	Dunyo davlatlari aholi dinamikasini baholash			2	
2	Dunyo aholisi irqiy, etnik, diniy tarkibi kartasini ishlash, Aholi takror barpo bo'lishini hududlar miqyosida o'rganish, Dunyo aholi zichligi kartasini tuzish			2	
3	Jahondagi yirik shaharlarning aholi soniga ko'ra tiplarga ajratish, Dunyo mamlakatlari migratsiya siyosati			2	
4	Jahonda urbanizatsiyasi darajasi yuqori va past bo'lgan davlatlarni aniqlash, Dunyo aholisining til oilalari bo'yicha guruhlariga ajratish va kartasi bilan ishlash			2	
5	O'zbekiston shaharlarini aholi soniga ko'ra guruhlar, O'zbekiston aholisi zichligi kartasini tuzish			2	
	Jami			10	
Mustaqil ish mavzulari					
1	Aholining iqtisodiy, ma'lumotlilik va ijtimoiy tarkibi				8
2	"Demografik o'tish bosqichlari" va ushbu jarayonni dunyo hududlari bo'ylab ahamiyati				10
3	O'zbekiston aholisi va joylanishi				10
4	Aholining oilaviy tarkibi				8
5	Rivojlanayotgan mamlakatlar demografik siyosati				10
6	Aholi mexanik harakatini miqdoriy va sifatiy baholash				8
7	Demografik tadqiqotlar rivojlanishi tarixi				10
7	Aholi geografiasining fan sifatida shakllanishi				10
9	MDH davlatlari aholisi demografik vaziyati				8
10	Geodemografiya va demogeografiya.				8
11	Nikoh va ajralish				8
12	Geodemografik vaziyatning mintaqaviy tiplari				10
13	Dunyo mamlakatlari demografik siyosatlarini				10
14	Dunyo aholisi migratsiyasi				8
15	Urbanizatsiya jarayoni				8
16	Dunyo shaharlari				10
17	Demografik o'tish konsepsiyasi				8
18	XX asrda aholi geografiasini				10
	Jami	122	20	10	162

Asosiy qism: Fanning uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

Asosiy qismda (maruza) fanni mavzulari mantiqiy ketma-ketlikda keltiriladi. Har bir mavzuning mohiyati asosida tushunchalar va tezislar orqali ochib beriladi. Bunda mavzu bo'yicha talabalarga DS asosida etkazilishi zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalar to'la qamrab olinishi kerak.

Asosiy qism sifatiga qo'yiladigan talab mavzularning dolzarbligi, ularning ish beruvchilar talablari va ishlab chiqarish ehtiyojlariga mosligi, mamlakatimizda bo'layotgan ijtimoiy-siyosiy va demokratik o'zgarishlar, iqtisodiyotni erkinlashtirish, iqtisodiy huquqiy va boshqa sohalaridagi islohatlarning ustuvor masalalarini qamra' olishi hamda qan va texnologiyalarning so'ngi yutuqlari e'tiborga olinishi tavsiya etiladi.

MA'RUZA MASHG'ULOTLARI

Aholi geografiasini fanining ob'ekti, predmeti, maqsadi va vazifalari.

Aholi geografiasining predmeti. Aholi geografiasining shakllanish bosqichlari va rivojlanish omillari. Fanning asosiy vazifalari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5; Q6;Q7;Q8;Q9.

Aholi geografiasining fanlar tizimidagi o'rni va tadqiqot metodlari.

Uni fanlar tizimidagi o'rimi, fanlararo aloqalari. Tadqiq etish metodlari. Aholi geografiasining asosiy bo'limlari. Aholi geografiasini xorijda va O'zbekistonda tadqiq etish.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5; Q6;Q7;Q8;Q9.

Aholi to'g'risida ma'lumotlar va ularning manbalari

Aholi to'g'risida ma'lumotlar manbalari haqida umumiy tavsiflar. Birlamchi va ikkilamchi ma'lumotlar. Tug'ilish, o'lim, nikoh, ajralish va migratsiya jarayonlarining joriy hisobi. Maxsus, tanlama tadqiqotlar, registrlar, aholini joriy hisobga olish. Aholini hisobga olish, turlari, aholi ro'yxati, rivojlangan, rivojlanayotgan hududlarda aholi sonini ro'yxatga olish. Aholi soni dinamikasi (tadrijiy o'zgarishlari). Aholining kategoriyalari: doimiy, vaqtincha, mavjud aholi. Aholi ko'payishi tarixiy bosqichlari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5; Q6;Q7;Q8;Q9.

Dunyo aholi soni va uning dinamikasi

Dunyo aholisi dinamikasi, mohiyati va tushuncha. Aholi soni dinamikasi bo'yicha davlatlarni ajratish, guruhlash. Aholi soni dinamikasini ifodalovchi asosiy, mutloq va nisbiy ko'rsatkichlar: aholining mutloq ko'payishi o'rtacha yillik ko'payishi, o'sish va ko'payish sur'atlari. Dunyo mamlakatlarini aholi soni bo'yicha klassifikatsiyalash. Aholi soni ko'payishidagi tengsizlikning asosiy sabablari va oqibatlari. Er shari mintaqalari aholisi soni dinamikasining geografik xususiyatlari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5; Q6;Q7;Q8;Q9.

Er shari mintaqalari aholisi soni dinamikasining geografik xususiyatlari

Dunyo mamlakatlarini aholi soni bo'yicha klassifikatsiyalash. Aholi soni ko'payishidagi tengsizlikning asosiy sabablari va oqibatlari. Er shari mintaqalari aholisi soni dinamikasining geografik xususiyatlari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5; Q6;Q7;Q8;Q9.

Aholining tabiiy harakati

Aholi tabiiy harakati: tug'ilish, o'lim, tabiiy ko'payish. Aholi tabiiy harakatining dunyo mintaqalari bo'yicha taqsimlanishi. Tug'ilish va uning geografiasini. Reprodukiv yosh va reproduktiv mayl haqida tushuncha. Tug'ilishga ta'sir etuvchi omillar. Tug'ilishni ifodalovchi ko'rsatkichlar: nisbiy va mutloq (tug'ilishning umumiy koeffitsienti, yig'indi koeffitsienti, netto va brutto koeffitsientlari).

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5; Q6;Q7;Q8;Q9.

Aholi o'limi va o'rtacha umr ko'rish davomiyligi

Aholi o'limi, o'rtacha umr ko'rish davomiyligi va ularning geografiasini. Aholi o'limi va tug'ilganda kutilayotgan umr ko'rish davomiyligi to'g'risida tushuncha. O'limning asosiy turlari: go'daklar, bolalar, kattalar o'limi. Aholi o'limini ifodalovchi asosiy ko'rsatkichlar: umumiy, maxsus, standartlashgan o'lim koeffitsientlari. Aholi o'limiga olib keluvchi asosiy omillar: endogen, ekzogen, kvaziendogen. Dunyo aholisi o'limining dinamikasidagi o'zgarishlar. Dunyo aholisi o'limi pasayishidagi va umr ko'rish davomiyligi uzayishidagi globallashuv.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5; Q6;Q7;Q8;Q9.

Aholining takror barpo bo'lishi

Aholi soni va dinamikasi. Aholini hisobga olish, turlari, aholi ro'yxati, aholi soni dinamikasi, aholi tarkor barpo bo'lish xususiyatlari, rivojlangan, rivojlanayotgan hududlar aholi soni dinamikasidagi o'zgarishlar, aholi takror barpo bo'lish bosqichlari, aholi soni o'sishi yoki kamyishi bilan bog'liq muammolar, aholishunoslikning qonun va qonuniyatlari. Aholi takror barpo bo'lishi, ya'ni tug'ilish, o'lim, nikoh, ajralish, kabi jarayonlarga ta'sir etuvchi omillar.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5; Q6;Q7;Q8;Q9.

Aholining yosh va jinsiy tarkibi

Aholining yosh va jinsiy tarkiblari xususiyatlari. Aholi jinsiy tarkibining yoshga nisbatan o'zgarib borishi, undagi birlamchi (bolalik va o'smirlilik), ikkilamchi (balog'at yoshlik) va uchlamchi (etuklik va qarilik) yoshdagilar o'rtasidagi jinsiy nisbatlar. Aholining yosh tarkibi, uning shakllanish omillari va yosh guruhlari bo'yicha taqsimlanishi. Aholning yosh-jinsiy tarkibining demografik va hududiy xususiyatlari. Aholining yosh-jinsiy tarkibi modelining demografik piramidada aks etishi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5; Q6;Q7;Q8;Q9.

Nikoh va ajralish

Aholinig oilaviy tarkibi. Nikoh shakllari – monogamiya (yakka juftlik), poligamiya (ko'p xotinlik, ko'p erlik) oilalar va ularning geografiasini. Bir millatli va aralash millatli nikohlar. Ajralishlar. Oilani rejalashtirish.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5; Q6;Q7;Q8;Q9.

Demografik qarish

Dunyo mamlakatlari aholisini yosh tarkibi bo'yicha tiplari: "yosh" va "qari" mamlakatlar. Aholi yosh-jins tarkibi piramidasi va uni tuzish prinsiplari. Aholi qarishining mohiyati. Aholi qarishining o'rganishning asosiy mezonlari. BMTning aholi qarishi mezonlari. Aholi qarish jarayonini iqtisodiy geografik o'rganishning yangicha yondoshuvlari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5; Q6;Q7;Q8;Q9.

Jahon aholisining irqiy tarkibi

«Irq» haqida tushuncha. Jahon aholisining irqiy tarkibi. Insoniyatning katta evropoid, mongoloid, negroid, avstroloid va ko'p sonli mayda irqlardan tarkib topganligi. Sof va aralash irq, ularning antropologik farqlari. Irqlar kelib chiqishining biologik asosligi. Irqlararo munosabatlar. Irqchilik va aparteid siyosatlarining qoralanishi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5; Q6;Q7;Q8;Q9.

Dunyo aholisining milliy-etnik tarkibi.

«Etnos», «elat», «millat», «xalq» tushunchalari. Xalqaro milliy munosabatlar. Yirik va kichik tillar va millatlar. Bir millatli va ko'p millatli mamlakatlar, milliy-etnik jarayonlar: konsolidatsiya, assimilyatsiya, integratsiya, ularning jahon siyosiy-ijtimoiy hayotida tutgan o'rni.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, o'z-o'zini nazorat* Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5; Q6;Q7;Q8.

Dinlar geografiyasi

Aholining diniy tarkibi. Arxaik, milliy va dunyoviy dinlar. Xristian, islom, budda dinlari geografiyasi va ularning jahon siyosiy-ijtimoiy munosabatlaridagi o'rni. Dinlarning aholi demografik rivojlanishiga ta'siri. Yirik diniy ziyoratgohlar va ularning xalqaro aholi migratsiyasidagi roli.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5; Q6;Q7;Q8;Q9.

Aholining ijtimoiy tarkibi

Aholining ijtimoiy tarkibi va ijtimoiy funksiyasi. Ijtimoiy-iqtisodiy muhit. Aholining tabaqalanishi, uning dunyo mintaqalari miqyosida turlanishi. Aholi ijtimoiy tarkibi bilan ijtimoiy iqtisodiy rivojlanish o'rtasidagi bog'liqlik.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5; Q6;Q7;Q8;Q9.

Mehnat resurslari va aholi bandligi

«Mehnat resurslari», «iqtisodiy faol aholi» tushunchalari va ularning tarkibi. Mehnatda band aholi. Mehnat resurslari balansi. Mehnat resurslari shakllanishi va ulardan foydalanishning hududiy xususiyatlari. Aholi bandligi muammolari. Mehnat bozori, uning hozirgi holati va rivojlanish xususiyatlari. O'zbekistonda mehnat resurslarining shakllanishi va ulardan foydalanish holatlari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5; Q6;Q7;Q8;Q9.

Migratsiya va uning turlari

Migratsiya haqida tushuncha. Migratsiya turlari: doimiy, vaqtinchalik va mayatniksimon (mokkisimon), ularning shakllari va xususiyatlari. Migratsiya turlari. Migratsiyani hisobga olish. Ichki va tashqi, ixtiyoriy va majburiy migratsiyalar. Migratsiyaning alohida hududlar va davlatlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri. Migratsiya omillari: siyosiy, milliy-etnik, diniy, iqtisodiy, ijtimoiy, ekologik va boshqalar.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5; Q6;Q7;Q8;Q9.

Xalqaro migratsiya va dunyo aholisi mexanik harakati

Xalqaro migratsion harakatlar tarixi, ularning alohida materiklar, o'lkalar yoki hududlarning iqtisodiy o'zlashtirishdagi roli. Tashqi migratsii. Emigratsiya, immigratsiya, reemigratsiya, deportatsiya tushunchalari va ularning xususiyatlari. «Oqillar ko'chishi», yashirin migratsiya va ularning iqtisodiy-ijtimoiy oqibatlari. MDH va O'zbekistonda aholi migratsiyasi va uning xususiyatlari. Migratsion siyosat.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5; Q6;Q7;Q8;Q9.

Aholi va aholi manzilgohlari joylanishi, shakllari, turlari

Aholi zichligi haqida tushuncha, uning mohiyati, hisoblash yo'llari. Aholi zichligi va hududning o'zlashtirilishi darajasi. Aholi zichligi bilan bog'liq iqtisodiy, ijtimoiy, ekologik muammolar. Hududning demografik, mutloq va nisbiy sig'imlari haqida tushuncha.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5; Q6;Q7;Q8;Q9.

Aholi punktlari geografiyasi, uning geografik shakllari va turlari

Aholining joylashishi va manzilgohlari haqida umumiy tushuncha. Aholi joylashishining asosiy shakllari. SHaharlar, shaharchalar va ular tizimi haqida tushuncha. Qishloq aholi manzilgohlarga shahar maqomini berish mezonlari. Qishloq aholi manzilgohlarining turlari. Aholining joylashishi va xo'jalikni hududiy tashkil etish.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5; Q6;Q7;Q8;Q9.

SHaharlar, ularning guruhlanishi va geografiyasi

SHaharlar tizimi. SHaharlar, ularning guruhlanishi va geografiyasi. SHaharlar tizimi va ularning shakllari: tarqoq, guruh-guruh shaharlar, urbanizatsiyalashgan mintaqalar, megapolislar, aglomeratsiyalar, Oykumenopolis haqida tushunchalar.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz o'z-o'zini nazorat*
Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5; Q6;Q7;Q8;Q9.

Urbanizatsiya jarayonining rivojlanish omillari va turlari.

Jahon urbanizatsiyasi. Urbanizatsiya tushunchasi. Turli mamlakatlarda urbanizatsiya darajasining xususiyatlari. Urbanizatsiya jarayonining rivojlanish omillari va turlari. Urbanizatsiyaning «ichki» (vertikal) va «tashqi» (gorizontal) rivojlanishi. Suburbanizatsiya, rurbanizatsiya jarayonlari. Urbanizatsiyalashgan mintaqalar, megapolislar, aglomeratsiyalar, oykumenopolislar.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz o'z-o'zini nazorat*
Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5; Q6;Q7;Q8;Q9.

Qishloq aholisi va qishloq aholi manzilgohlari geografiyasi

Qishloq aholisi soni, dinamikasi, geografik tarqalishi. Qishloq aholi manzilgohlari turlari, vazifalari, o'lchami, klassifikatsiyalari. Qishloq aholi manzilgohlari tizimi shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar. Aralash qishloqlar. Qishloq aholi manzilgohlarining turlari. Qishloq aholi manzilgohlarining dunyo aholisi ko'payishi va tarqalishidagi roli. Aholining joylanishi va xo'jalikni hududiy tashkil etish.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz o'z-o'zini nazorat*
Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5; Q6;Q7;Q8;Q9.

O'zbekistonda aholi geografiyasi

O'zbekiston aholisi geografiasining asosiy xususiyatlari. O'zbekiston aholisi soni dinamikasi, tarkibi, aholi takror barpo bo'lishi va uning mintaqaviy jihatlari. Tug'ilish, o'lim va aholining tabiiy harakati. Respublika aholisining demografik tarkibi. Mamlakatda aholining bandligi va mehnat resurslari muammosi. O'zbekiston aholisi migratsiyasi. Aholining joylanishi geografiyasi. Aholi punktlari, respublika qishloqlari, shaharlari geografiyasi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz o'z-o'zini nazorat*
Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5; Q6;Q7;Q8;Q9.

Aholi geografiyasi fani bo'yicha ma'ruza mashg'ulotining kalendar tematik rejasi

№	Ma'ruzalar nomi	Jami soatlar
1	Aholi geografiyasi fanining ob'ekti, predmeti, maqsadi va vazifalari, tadqiqot metodlari	2
1.1	Fanning ob'ekti, predmeti, maqsadi va vazifalari	
1.2	Aholi geografiasining shakllanish bosqichlari va rivojlanish omillari	
1.3	Fanning asosiy vazifalari.	
1.4	Uni fanlar tizimidagi o'rni, fanlararo aloqalari.	
1.5	Tadqiqot metodlari.	
1.6	Aholi geografiasining asosiy bo'limlari	
1.7	Aholi geografiasini xorijda va O'zbekistonda tadqiq etish.	
2	Aholi to'g'risida ma'lumotlar va ularning manbalari, Dunyo aholi soni va uning dinamikasi	2
2.1	Aholi to'g'risida ma'lumotlar manbalari xaqida umumiy tavsiflar	
2.2	Aholini hisobga olish, turlari, aholi ro'yxati	
2.3	Birlamchi va ikkilamchi ma'lumotlar	
2.4	Aholining kategoriyalari: doimiy, vaqtincha, mavjud aholi.	
2.5	Dunyo aholisi dinamikasi, mohiyati va tushuncha.	
2.6	Aholining mutloq ko'payishi o'rtacha yillik ko'payishi, o'sish va ko'payish sur'atlari.	
2.7	Aholi soni dinamikasi bo'yicha davlatlarni ajratish, guruhlash.	
2.8	Yer shari mintaqalari aholisi soni dinamikasining geografik xususiyatlari	
3	Yer shari mintaqalari aholisi soni dinamikasining geografik xususiyatlari Aholining tabiiy harakati	2
3.1	Yer shari mintaqalari aholisi soni dinamikasining geografik xususiyatlari	
3.2	Aholi soni ko'payishidagi tengsizlikning asosiy sabablari va oqibatlari	
3.3	Dunyo mamlakatlarini aholi soni bo'yicha klassifikatsiyalash	
3.4	Aholi tabiiy harakati: tug'ilish, o'lim, tabiiy ko'payish	
3.5	Aholi tabiiy harakatining dunyo mintaqalari bo'yicha taqsimlanishi	
3.6	Tug'ilishga ta'sir etuvchi omillar.	
3.7	Reproduktiv yosh va reproduktiv mayl xaqida tushuncha.	

4	Aholi o'limi va o'rtacha umr ko'rish davomiyligi, Aholisi takror barpo bo'lishi va uning turlari	2
4.1	Aholi o'limi, o'rtacha umr ko'rish davomiyligi va ularning geografiyasi.	
4.2	Aholi o'limiga olib keluvchi asosiy omillar	
4.3	Aholi o'limi va tug'ilganda kutilayotgan umr ko'rish davomiyligi	
4.4	O'limning asosiy turlari: go'daklar, bolalar, kattalar o'limi.	
4.5	Aholi takror barpo bo'lish bosqichlari, aholi soni o'sishi yoki kamyishi bilan bog'liq muammolar	
4.6	Aholi takror barpo bo'lishiga ta'sir etuvchi omillar	
5	Dunyo aholisining yosh-jinsiy tarkibi, Nikoh va ajralish	2
5.1	Aholining yosh tarkibi, uning shakllanish omillari va yosh guruhlari bo'yicha taqsimlanishi	
5.2	Aholi jinsiy tarkibining yoshga nisbatan o'zgarib borishi	
5.3	Aholning yosh-jinsiy tarkibining demografik va hududiy xususiyatlari.	
5.4	Nikoh shakllari va uning turlari	
5.5	Ajralishlar.	
5.6	Oilani rejalashtirish	
6	Demografik qarish, Aholining irqiy, etnik tarkibi, Dinlar geografiyasi	2
6.1	Dunyo mamlakatlari aholisini yosh tarkibi bo'yicha tiplari	
6.2	Aholi qarishining o'rganishning asosiy mezonlari.	
6.3	BMTning aholi qarishi mezonlari	
6.4	Jahon aholisining irqiy tarkibi.	
6.5	Irqlar kelib chiqishining biologik asosligi.	
6.6	Irqchilik va aparteid siyosatlarining qoralanishi.	
6.7	«Etnos», «elat», «millat», «xalq» tushunchalari.	
6.8	Xalqaro milliy munosabatlar	
6.9	Yirik va kichik tillar va millatlar.	
6.10	Bir millatli va ko'p millatli mamlakatlar	
6.11	Aholining diniy tarkibi.	
6.12	Xristian, islom, budda dinlari geografiyasi va ularning jahon siyosiy-ijtimoiy munosabatlaridagi o'rni.	
6.13	Dinlarning aholi demografik rivojlanishiga ta'siri.	2
7	Aholining ijtimoiy tarkibi, Mexnat resurslari va aholining bandligi	
7.1	Aholining ijtimoiy tarkibi va ijtimoiy funksiyasi.	
7.2	Aholining tabaqalanishi, uning dunyo mintaqalari miqyosida turlanishi	
7.3	Aholi ijtimoiy tarkibi bilan ijtimoiy iqtisodiy rivojlanish o'rtasidagi bog'liqlik.	
7.4	“Mehnat resurslari”, “iqtisodiy faol aholi” tushunchalari va ularning tarkibi	2
7.5	Mehnat resurslari shakllanishi va ulardan foydalanishning hududiy xususiyatlari	
7.6	Aholi bandligi muammolari	
8	Migratsiya va uning turlari, Xalqaro migratsiya va dunyo aholisi mexanik harakati	2
8.1	Migratsiya haqida tushuncha va uning turlari	
8.2	Migratsiyaning alohida hududlar va davlatlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri	
8.3	Ichki va tashqi, ixtiyoriy va majburiy migratsiyalar	
8.4	Migratsiya omillari: siyosiy, milliy-etnik, diniy, iqtisodiy, ijtimoiy, ekologik va boshqalar	
8.5	Xalqaro migratsion harakatlar tarixi	
8.6	Emigratsiya, immigratsiya, reemigratsiya, deportatsiya tushunchalari va ularning xususiyatlari	
8.7	«Oqillar ko'chishi», yashirin migratsiya va ularning iqtisodiy-ijtimoiy oqibatlari	
8.8	MDH va O'zbekistonda aholi migratsiyasi va uning xususiyatlari	
9	Aholi punktlari geografiyasi, uning geografik shakllari, turlari Shaharlar va Qishloq aholisi va qishloq aholi manzilgohlari geografiyasi	2
9.1	Aholining joylashishi va manzilgohlari haqida umumiy tushuncha	
9.2	SHaharlar, shaharchalar va ular tizimi haqida tushuncha	
9.3	Aholi joylashishining asosiy shakllari	
9.4	Qishloq aholi manzilgohlarining turlari	
9.5	SHaharlar, ularning guruhlanishi va geografiyasi	
9.6	SHaharlar tizimi va ularning shakllari	
9.7	Urbanizatsiyalashgan mintaqalar, megapolislar, aglomeratsiyalar	
9.8	Urbanizatsiya tushunchasi	

9.9	Qishloq aholisi soni, dinamikasi, geografik tarqalishi	
9.10	Qishloq aholi manzilgohlari turlari, vazifalari, o'Ichami, klassifikatsiyalari	
9.11	Qishloq aholi manzilgohlari tizimi shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar	
9.12	Qishloq aholi manzilgohlarining turlari	
10	O'zbekiston aholisi	2
10.1	O'zbekiston aholisi soni dinamikasi va uning tarkibi	
10.2	Respublika aholisining demografik tarkibi	
10.3	O'zbekiston aholisi migratsiyasi	
	Jami	20

AMALIY MASHG'ULOT MAVZULARI

1. Demografik koeffitsientlar buyicha hisob kitobli amaliy ish. Tug'ilish va o'limni tahlil qilish. Aholi sonini o'sishini hisob kitob qilish.

Qo'llaniladigan talim texnologiyalari: *muammoli talim, diologik yondoshuv*, Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5;A6; A7;A8;A9;A10;Q1;Q2;Q3;Q4;

2. Dunyo aholi dinamikasi jadvalini tuzish. Dunyo aholsini o'sishini tahlil qilish. Dunyo bo'yicha tug'ilishni tahlil qilish. Dunyo bo'yicha o'limni tahlil qilish.

Qo'llaniladigan talim texnologiyalari: *muammoli talim, diologik yondoshuv, bingo, bliz, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5;A6; A7;A8;A9;A10;Q1;Q2;Q3;Q4;

3. Evropa aholisi dinamikasini baholash. Evropada tug'ilish va o'limni tahlil qilish. Evropada aholini tabiiy o'sishi. Yevropada migratsiyani aholi sonini ortib borishiga ta'siri

Qo'llaniladigan talim texnologiyalari: *muammoli talim, o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5;A6; A7;A8;A9;A10;Q1;Q2;Q3;Q4;

4. Osiyo mintakasi aholi dinamikasini baholash. Osiyoda tug'ilish va o'limni tahlil qilish. Osiyoda aholini tabiiy o'sishi. Osiyoda migratsiyani aholi sonini ortib borishiga ta'siri.

Qo'llaniladigan talim texnologiyalari: *muammoli talim, diologik yondoshuv, bingo, bliz, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5;A6; A7;A8;A9;A10;Q1;Q2;Q3;Q4;

5. Amerika kit'asi aholi dinamikasini baholash. Amerikada tug'ilish va o'limni tahlil qilish. Amerikada aholini tabiiy o'sishi. Amerikada migratsiyani aholi sonini ortib borishiga ta'siri.

Qo'llaniladigan talim texnologiyalari: *muammoli talim, o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5;A6; A7;A8;A9;A10;Q1;Q2;Q3;Q4;

6. Afrika aholisi dinamikasini baholash. Afrikada tug'ilish va o'limni tahlil qilish. Afrikada aholini tabiiy o'sishi. Afrikada migratsiyani aholi sonini ortib borishiga ta'siri.

Qo'llaniladigan talim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bingo, bliz, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5;A6; A7;A8;A9;A10;Q1;Q2;Q3;Q4;

7. Avstraliya va Okeaniya aholisi dinamikasini baholash. Avstraliya va Okeaniyada turli yillarda aholi sonini o'sib borishini tahlil qilish. Avstraliya va Okeaniyada aholini tabiiy o'sishi. Avstraliya va Okeaniyada aholini mexanik o'sishi

Qo'llaniladigan talim texnologiyalari: *muammoli talim, diologik yondoshuv, bingo, bliz, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5;A6; A7;A8;A9;A10;Q1;Q2;Q3;Q4;

8. Dunyo aholi zichligi va yirik shaharlar kartasini tuzish. Dunyo aholi zichligi jadvalini tuzish. Dunyo bo'yicha yirik shaharlar kartasini tuzish.

Qo'llaniladigan talim texnologiyalari: *muammoli talim, diologik yondoshuv, bingo, bliz, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5;A6; A7;A8;A9;A10;Q1;Q2;Q3;Q4;

9. SHaharlar aholisi soni, zichligi, funksiyalari buyicha guruhlash. Dunyodagi yirik shaharlarni aholi soniga qarab guruhlash. Dunyodagi shaharlarni aholisi zichligiga qarab guruhlash. Dunyodagi shaharlarni funksiyalari buyicha guruhlash.

Qo'llaniladigan talim texnologiyalari: *muammoli talim, diologik yondoshuv, bingo, bliz, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5;A6; A7;A8;A9;A10;Q1;Q2;Q3;Q4;

10. Dunyo mamlakatlari aholisi takror barpo bulish xususiyatlarini ochib berish. Dunyo mamlakatlari aholisi takror barpo bulish xususiyatlari haqida umumiy tushuncha. Dunyo bo'yicha tug'ilishni tahlil qilish. Dunyo bo'yicha o'limni tahlil qilish.

Qo'llaniladigan talim texnologiyalari: *diologik yondoshuv,*

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5;A6; A7;A8;A9;A10;Q1;Q2;Q3;Q4;

11. Demografik inkiroz va demografik portlash boskichidagi davlatlarni ajratib tadbir etish. Aholi soni kamayib borayotgan davlatlar. Aholi soni tez o'sib borayotgan davlatlar. Aholi soni tez o'sayotgan yoki keskin kamayib borayotgan davlatlarni dadvalini tuzish

Qo'llaniladigan talim texnologiyalari: muammoli talim, diologik yondoshuv, bingo, bliz, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5;A6; A7;A8;A9;A10;Q1;Q2;Q3;

12. O'zbekiston aholisi soni, zichligi va tarkibi. O'zbekistonda aholi sonini o'sishini tahlil qilish. O'zbekiston aholisini zichligiga qarab guruhlash. O'zbekistonda aholining milliy tarkibiga qarab guruhlash.

Qo'llaniladigan talim texnologiyalari: muammoli talim, bliz, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5;A6; A7;A8;A9;A10;Q1;Q2;Q3;Q

13. O'zbekiston aholisi joylanishi. O'zbekiston aholisi joylanishi haqida umumiy tushuncha. O'zbekistonda shahar aholisi joylanishi. O'zbekistonda qishloq aholisi joylanishi.

Qo'llaniladigan talim texnologiyalari: nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5;A6; A7;A8;A9;A10;Q1;Q2;Q3;Q4;

14. O'zbekistonda urbanizatsiya jarayoni. O'zbekistonda urbanizatsiya darajasi va uning hududiy xususiyatlari. O'zbekiston shaharlarini aholi soniga qarab jadval asosida tahlil qilish. O'zbekistonda urbanizatsiya rivojlanishini bugungi holati, muammolari.

Qo'llaniladigan talim texnologiyalari: muammoli talim,

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5;A6; A7;A8;A9;A10;Q1;Q2;Q3;Q4;

15. O'zbekiston viloyatlari buyicha demografik kursatkichlar jadvalini tuzish va taxlil yozish. O'zbekiston viloyatlari buyicha tug'ilish holatini tahlil qilish. O'zbekiston viloyatlari buyicha o'lim holati tahlil qilish. O'zbekiston viloyatlari buyicha nikoh holati tahlil qilish. O'zbekiston viloyatlari buyicha ajralish holati tahlil qilish.

Qo'llaniladigan talim texnologiyalari: diologik yondoshuv, bingo,

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; A5;A6; A7;A8;A9;A10;Q1;Q2;Q3;Q4;

Amaliy mashg'ulot mavzulari

№	Amaliyotlar nomi	Soat
1	Dunyo davlatlari aholisi dinamikasini baholash	2
1.1	Dunyoda tug'ilish va o'limni tahlil qilish	
1.1	Dunyoda aholini tabiiy o'sishi	
1.3	Dunyoda migratsiyani aholi sonini ortib borishiga ta'siri	
2	Dunyo aholisi irqiy, etnik, diniy tarkibi kartasini ishlash, Aholi takror barpo bo'lishini hududlar miqyosida o'rganish, Dunyo aholi zichligi kartasini tuzish	2
2.1	Dunyo aholisi irqiy tarkibi kartasini chizish va tahlil qilish	
2.2	Aholi etnik tarkibi kartasini chizish va tahlil qilish	
2.3	Aholi takror barpo bo'lishini hududlar miqyosida o'rganish	
2.4	Dunyo aholisi diniy tarkibi kartasini ishlash	
2.5	Dunyo aholi zichligi kartasini tuzish	
3	Jahondagi yirik shaharlarning aholi soniga ko'ra tiplarga ajratish, Dunyo mamlakatlari migratsiya siyosati	2
3.1	Dunyodagi yirik shaharlarni aholi soniga qarab guruhlash	
3.2	Dunyodagi shaharlarni aholisi zichligiga qarab guruhlash	
3.3	Dunyodagi shaharlarni funksiyalari buyicha guruhlash	
3.4	Migratsiya siyosati va uning mohiyati	
3.5	Migratsiyaning asosiy markazlari	
3.6	Migratsiyaning ijobiy va salbiy oqibatlari	
4	Jahonda urbanizatsiyasi darajasi yuqori va past bo'lgan davlatlarni aniqlash, Dunyo aholisining til oilalari bo'yicha guruhlariga ajratish va kartasi bilan ishlash	2
4.1	Urbanizatsiyasi darajasi va uning hududiy xususiyatlari	
4.2	Urbanizatsiyasi darajasi yuqori bo'lgan davlatlarni aniqlash	
4.3	Urbanizatsiyasi darajasi past bo'lgan davlatlarni sababini ochib berish	
4.4	Urbanizatsiyasi darajasi past bo'lgan davlatlarni ruyxatini tuzish	
4.5	Dunyo aholisining til oilalari bo'yicha guruhlariga ajratish va kartasi bilan ishlash	
5	O'zbekiston shaharlarini aholi soniga ko'ra guruhlari, O'zbekiston aholisi zichligi kartasini tuzish	2
5.1	O'zbekiston yirik shaharlar	
5.2	O'zbekiston o'rta shaharlar	
5.3	O'zbekiston kichik shaharlar	
5.4	O'zbekistonda aholi sonini o'sishini tahlil qilish	
5.5	O'zbekiston aholisini zichligiga qarab guruhlash	
5.6	O'zbekistonda aholining milliy tarkibiga qarab guruhlash	
	Jami	10

Mustaqil ishini tashkil etishning shakli va mazmuni

“Aholi geografiyasi” fani bo‘yicha talabanning mustaqil ta‘limi shu fanni o‘rganish jarayonining tarkibiy qismi bo‘lib, uslubiy va axborot resurslari bilan to‘la ta‘minlangan. Talabalar auditoriya mashg‘ulotlarida professor-o‘qituvchilarning ma‘ruzasini tinglaydilar, misol va masalalar echadilar. Auditoriyadan tashqarida talaba darslarga tayyorlanadi, adabiyotlarni konspekt qiladi, uy vazifa sifatida berilgan misol va masalalarni echadi. Bundan tashqari ayrim mavzularni kengroq o‘rganish maqsadida qo‘shimcha adabiyotlarni o‘qib referatlar tayyorlaydi hamda mavzu bo‘yicha testlar echadi. Mustaqil ta‘lim natijalari reyting tizimi asosida baholanadi.

Uyga vazifalarni bajarish, qo‘shimcha darslik va adabiyotlardan yangi bilimlarni mustaqil o‘rganish, kerakli ma‘lumotlarni izlash va ularni topish yo‘llarini aniqlash, internet tarmoqlaridan foydalanib ma‘lumotlar to‘plash va ilmiy izlanishlar olib borish, ilmiy to‘garak doirasida yoki mustaqil ravishda ilmiy manbalardan foydalanib ilmiy maqola va ma‘ruzalar tayyorlash kabilar talabalarning darsda olgan bilimlarini chuqurlashtiradi, ularning mustaqil fikrlash va ijodiy qobiliyatini rivojlantiradi. SHuning uchun ham mustaqil ta‘limsiz o‘quv faoliyati samarali bo‘lishi mumkin emas. Uy vazifalarini tekshirish va baholash amaliy mashg‘ulot olib boruvchi o‘qituvchi tomonidan, konspektlarni va mavzuni o‘zlashtirish darajasini tekshirish va baholash esa ma‘ruza darslarini olib boruvchi o‘qituvchi tomonidan har darsda amalga oshiriladi. “Aholi geografiyasi” fanidan mustaqil ish majmuasi fanning barcha mavzularini qamrab olgan va quyidagi 18 ta katta mavzu ko‘rinishida shakllantirilgan.

MUSTAQIL ISH MAVZULARI

№	Mustaqil ish mavzulari.	Berilgan topshiriklar	Bajarish muddati	xajmi
1.	Aholi geografiyasi fanining maqsadi va vazifalari	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	1-hafta	4
2	Aholi geografiyasi fanining rivojlanish bosqichlari	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	2-hafta	4
3	Aholining sotsial tarkibi	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	3-hafta	4
4	Mexnat resurslari va ulardan fydalanish	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4-hafta	4
5	Iqtisodiy faol aholi va bandlik	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	5-hafta	4
6	MDX davlatlari aholisi soni va tarkibi	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	6-hafta	4
7	Dunyo aholisi takror barpo bo‘lish omili	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	7-hafta	4
8	Janub va shimol aholisi takror barpo bulishidagi uziga xos xususiyatlar	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	8-hafta	4
9	Urbanizatsiya va uning shakllari: shahar, megapolis va boshqalar	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	9-hafta	4
10	O‘limni tashkil qiluvchi omillar	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	10-hafta	4
11.	Aholi manzilgoxlari joylanishi: shaxar va kishlok aholisi	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	11-hafta	4
12	Urbanizatsiya va uning shakllari: shaxar megapolis va boshqalar	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	12-hafta	4
13	Dunyo qishloq aholi manzilgoxlari geografiyasi	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	13-hafta	4
14	Jahon bo‘yicha mexnat yoshi chegaralari va niga ta’sir etuvchi omillar	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	14-hafta	4
15	Irqlar tarkibi va belgilari	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	15-hafta	4
16	Dunyo dinlar geografiyasi	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	16-hafta	4
17	Demografik tenglik va portlash	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	17-hafta	4
18	Dunyo aholisi dinamikasi va tarkabi	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	1-hafta	4
19	Aholi migratsiyasi va bandligi	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	2-hafta	4

20	Rivojlangan davlatlar aholisi va migratsiyasi	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	3-hafta	4
21	Rivojlanayotgan mamlakatlar aholisi va migratsiyasi	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4-hafta	4
22	Aholining yosh tarkibi jadvalini tuzish va taxlil qilish	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	5-hafta	4
23	Aholining jinsiy tarkibi jadvalini tuzish va taxlil qilish	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	6-hafta	4
24	Aholining ilmiy tarkibi jadvalini tuzish va taxlil qilish	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	7-hafta	4
25	Aholining irqiy jadvalini tuzish va taxlil qilish	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	8-hafta	4
26	Xristiyan diniga etiqod qiluvchi mamlakatlar jadvalini tuzish.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	9-hafta	4
27	Islom diniga etiqod qiluvchi mamlakatlar jadvalini tuzish	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	10-hafta	4
28	Buddizm diniga etiqod qiluvchi mamlakatlar jadvalini tuzish	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	11-hafta	4
29	Maxalliy dinlarga etiqod qiluvchi mamlakatlar jadvalini tuzish	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	12-hafta	4
30	Yirik megapolislar jadvalini tuzish	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	13-hafta	4
31	Yirik shaxarlar jadvalini tuzish	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	14-hafta	4
32	Aholining o'rtacha umr ko'rish muddati	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	15-hafta	4
33	O'zbekiston aholisi soni dinamikasi	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	16-hafta	4
34	O'zbekiston aholisi tarkibi	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	17-hafta	4
35	O'zbekistonda aholi joylashuvi	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	1-hafta	4
36	O'zbekiston viloyatlari aholisi buyicha referat yozish	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	2-hafta	2
37	Yevropa aholisi soni dinamikasi	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	3-hafta	2
38	Osiyo aholisi soni dinamikasi	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4-hafta	2
39	Arfika aholisi soni dinamikasi	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	5-hafta	2
40	Amerika aholisi soni dinamikasi	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	6-hafta	2
41	Avstraliya va Okeaniya aholisi soni dinamikasi	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	7-hafta	2
42	Yevropa aholisi tarkibi	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	8-hafta	2
43	Osiyo aholisi tarkibi	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	9-hafta	2
44	Arfika aholisi tarkibi	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	10-hafta	2
45	Amerika aholisi tarkibi	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	11-hafta	2
46	Avstraliya va Okeaniya aholisi tarkibi	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	12-hafta	2

“Aholi geografiyasi” fanidan talabalar bilimni reyting tizimi asosida baholash mezon.

“Aholi geografiyasi” fani bo'yicha reyting jadvallari, nazorat turi, shakli, soni hamda har bir nazoratga ajratilgan maksimal ball, shuningdek joriy va oraliq nazoratlarining saralash ballari haqidagi ma'lumotlar fan bo'yicha birinchi mashg'ulotda talabalarga e'lon qilinadi. Fan bo'yicha talabalarning bilim saviyasi va o'zlashtirish darajasining Davlat ta'lim standartlariga muvofiqligini ta'minlash uchun quyidagi nazorat turlari o'tkaziladi:

joriy nazorat (JN) – talabanning fan mavzulari bo'yicha bilim va amaliy ko'nikma darajasini aniqlash va baholash usuli. Joriy nazorat fanning xususiyatidan kelib chiqqan holda amaliy mashg'ulotlarda og'zaki so'rov, test o'tkazish, suhbat, nazorat ishi, kollektivum, uy vazifalarini tekshirish va shu kabi boshqa shakllarda o'tkazilishi mumkin; oraliq nazorat (ON) – semestr davomida o'quv dasturining tegishli (fanlarning bir necha mavzularini o'z ichiga olgan) bo'limi tugallangandan keyin talabanning nazariy bilim va amaliy ko'nikma darajasini aniqlash va baholash usuli. Oraliq nazorat bir semestrda ikki marta o'tkaziladi va shakli (yozma, og'zaki, test va hokazo) o'quv faniga ajratilgan umumiy soatlar hajmidan kelib chiqqan holda belgilanadi; yakuniy nazorat (YAN) – semestr yakunida muayyan fan bo'yicha nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarni talabalar tomonidan o'zlashtirish darajasini baholash usuli. YAKuniy nazorat asosan tayanch tushuncha va iboralarga asoslangan "YOzma ish" shaklida o'tkaziladi. ON o'tkazish jarayoni kafedra mudiri tomonidan tuzilgan komissiya ishtirokida muntazam ravishda o'rganib boriladi va uni o'tkazish tartiblari buzilgan hollarda, ON natijalari bekor qilinishi mumkin. Bunday hollarda ON qayta o'tkaziladi. Oliy ta'lim muassasasi rahbarining buyrug'i bilan ichki nazorat va monitoring bo'limi rahbarligida tuzilgan komissiya ishtirokida YAN ni o'tkazish jarayoni muntazam ravishda o'rganib boriladi va uni o'tkazish tartiblari buzilgan hollarda, YAN natijalari bekor qilinishi mumkin. Bunday hollarda YAN qayta o'tkaziladi. Talabanning bilim saviyasi, ko'nikma va malakalarini nazorat qilishning reyting tizimi asosida talabanning fan bo'yicha o'zlashtirish darajasi ballar orqali ifodalanadi. "Aholi geografiyasi" fani bo'yicha talabalarining semestr davomidagi o'zlashtirish ko'rsatkichi 100 ballik tizimda baholanadi. Ushbu 100 ball baholash turlari bo'yicha quyidagicha taqsimlanadi: YA.N.-30 ball, qolgan 70 ball esa J.N.-35 ball va O.N.-35 ball qilib taqsimlanadi.

Ball	Baxo	Talabalarining bilim darajasi
86-100	A'lo	Xulosa va qaror qabul qilish. Ijodiy fikrlay olish. Mustaqil mushohada yurita olish. Olgan bilimlarini amalda qo'llay olish. Mohiyatini tushuntirish. Bilish, aytib berish. Tasavvurga ega bo'lish.
71-85	YAxshi	Mustaqil mushohada qilish. Olgan bilimlarini amalda qo'llay olish. Mohiyatini tushuntirish. Bilish, aytib berish. Tasavvurga ega bo'lish.
55-70	Qoniqarli	Mohiyatini tushuntirish. Bilish, aytib berish. Tasavvurga ega bo'lish.
0-54	Qoniqarsiz	Aniq tasavvurga ega bo'lmaslik. Bilmaslik.

Fan bo'yicha saralash bali 55 ballni tashkil etadi. Talabanning saralash balidan past bo'lgan o'zlashtirishi reyting daftarchasida qayd etilmaydi. Talabalarining o'quv fani bo'yicha mustaqil ishi joriy, oraliq va yakuniy nazoratlar jarayonida tegishli topshiriqlarni bajarishi va unga ajratilgan ballardan kelib chiqqan holda baholanadi. Talabanning fan bo'yicha reytingi quyidagicha aniqlanadi: O, bu erda: V- semestrda fanga ajratilgan umumiy o'quv yuklamasi (soatlarda); O'- fan bo'yicha lashtirish darajasi (ballarda). Fan bo'yicha joriy va oraliq nazoratlarga ajratilgan umumiy ballning 55 foizi saralash ball hisoblanib, ushbu foizdan kam ball to'plagan talaba yakuniy nazoratga kiritilmaydi. Joriy JN va oraliq ON turlari bo'yicha 55bal va undan yuqori balni to'plagan talaba fanni o'zlashtirgan deb hisoblanadi va ushbu fan bo'yicha yakuniy nazoratga kirmasligiga yo'l qo'yiladi. Talabanning semestr davomida fan bo'yicha to'plagan umumiy bali har bir nazorat turidan belgilangan qoidalarga muvofiq to'plagan ballari yig'indisiga teng.

ON va YAN turlari kalendar tematik rejaga muvofiq dekanat tomonidan tuzilgan reyting nazorat jadvallari asosida o'tkaziladi. YAN semestrning oxirgi 2 haftasi mobaynida o'tkaziladi. JN va ON nazoratlarda saralash balidan kam ball to'plagan va uzrli sabablarga ko'ra nazoratlarda qatnasha olmagan talabaga qayta topshirish uchun, navbatdagi shu nazorat turigacha, so'nggi joriy va oraliq nazoratlar uchun esa yakuniy nazoratgacha bo'lgan muddat beriladi.

Talabanning semestrda JN va ON turlari bo'yicha to'plagan ballari ushbu nazorat turlari umumiy balining 55 foizidan kam bo'lsa yoki semestr yakuniy joriy, oraliq va yakuniy nazorat turlari bo'yicha to'plagan ballari yig'indisi 55 balidan kam bo'lsa, u akademik qarzdor deb hisoblanadi. Talaba nazorat natijalaridan norozi bo'lsa, fan bo'yicha nazorat turi natijalari e'lon qilingan vaqtdan boshlab bir kun mobaynida fakultet dekaniga ariza bilan murojaat etishi mumkin. Bunday holda fakultet dekanining taqdimnomasiga ko'ra rektor buyrug'i bilan 3 (uch) a'zodan kam bo'lmagan tarkibda apellyasiya komissiyasi tashkil etiladi. Apellyasiya komissiyasi talabalarining arizalarini ko'rib chiqib, shu kunning o'zida xulosasini bildiradi. Baholashning o'rnatilgan talabalar asosida belgilangan muddatlarda o'tkazilishi hamda rasmiylashtirilishi fakultet dekani, kafedra muduri, o'quv-uslubiy boshqarma hamda ichki nazorat va monitoring bo'limi tomonidan nazorat qilinadi.

Talabalar ON dan to'playdigan ballarning mezonlari

	Ko'rsatkichlar	ON ballari		
		maks	1-ON	2-ON
1	Darslarga qatnashganlik darajasi. Ma'ruza darslaridagi faolligi, konspekt daftarlarining yuritilishi va to'liqligi.	15	0-7	0-8

2	Talabalarning mustaqil ta'lim topshiriqlarini o'z vaqtida va sifatli bajarishi va o'zlashtirish.	10	0-5	0-5
3	Og'zaki savol-javoblar, kollokvium va boshqa nazorat turlari natijalari bo'yicha	10	0-5	0-5
Jami ON ballari		35	0-17	0-18

Talabalar JN dan to'playdigan ballarning mezonlari

	Ko'rsatkichlar	JN ballari		
		maks	1-ON	2-ON
1	Darslarga qatnashganlik va o'zlashtirishi darajasi. Amaliy mashg'ulotlardagi faolligi, amaliy mashg'ulot daftarlarining yuritilishi va holati	15	0-7	0-8
2	Mustaqil ta'lim topshiriqlarining o'z vaqtida va sifatli bajarilishi. Mavzular bo'yicha uy vazifalarini bajarilish va o'zlashtirishi darajasi.	10	0-5	0-5
3	YOzma nazorat ishi yoki test savollariga berilgan javoblar	10	0-5	0-5
Jami JN ballari		35	0-17	0-18

Yakuniy nazorat "YOzma ish" shaklida belgilangan bo'lsa, u holda yakuniy nazorat 30 ballik "YOzma ish" variantlari asosida o'tkaziladi. Agar yakuniy nazorat markazlashgan test asosida tashkil etilgan bo'lib fan bo'yicha yakuniy nazorat "YOzma ish" shaklida belgilangan bo'lsa, u holda yakuniy nazorat quyidagi jadval asosida amalga oshiriladi

	Ko'rsatkichlar	YAN ballari	
		maks	O'zgarish oraligi
1	Fan bo'yicha yakuniy yozma ish nazorati	6	0-6
2	Fan bo'yicha yakuniy test nazorati	24	0-24
3	Jami	30	0-30

Yakuniy nazoratda "YOzma ish"larni baholash mezonlari

Yakuniy nazorat "YOzma ish" shaklida amalga oshirilganda, sinov ko'p variantli usulda o'tkaziladi. Har bir variant 2 ta nazariy savol va 4 ta amaliy topshiriqdan iborat. Nazariy savollar fan bo'yicha tayanch so'z va iboralar asosida tuzilgan bo'lib, fanning barcha mavzularini o'z ichiga qamrab olgan. Har bir nazariy savolga yozilgan javoblar bo'yicha o'zlashtirish ko'rsatkichi 0-3 ball oralig'ida baholanadi. Amaliy topshiriq esa 0-6 ball oralig'ida baholanadi. Talaba maksimal 30 ball to'plashi mumkin. YOzma sinov bo'yicha umumiy o'zlashtirish ko'rsatkichini aniqlash uchun variantda berilgan savollarning har biri uchun yozilgan javoblarga qo'yilgan o'zlashtirish ballari qo'shiladi va yig'indi talabaning yakuniy nazorat bo'yicha o'zlashtirish bali hisoblanadi.

Dasturning informatsion-uslubiy ta'minoti

Aholi geografiyasi fanini o'zlashtirishda darslik, o'quv va uslubiy qo'llanmalar, ma'ruza matnlari, davriy nashrlar, ilmiy-tadqiqot ishlarining natijalari (dissertatsiyalar, ilmiy hisobotlar, monografiyalar va h.k.), tarqatma materiallar, elektron materiallar, stendlar, statistik va internet ma'lumotlari hamda xaritalardan foydalaniladi.

Foydalaniladigan asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalar ro'yxati:

1. Корьлов В.А. География населения. Учебное пособие. -М., 1999.
2. Simagin YU.A. Territorialnaya organizatsiya naseleniya. -M., 2004.
3. Q.X.Abdurahmonov, X.X. Abduramanov. Demografiya. O'quv qollanma.- T.: Noshir nashriyoti. – 2011.
4. Tojjeva Z.N O'zbekiston aholisi: o'sishi va joylanishi. -T.: 2010.
5. Bo'rieva M.R., Tojjeva Z.N., Zokirov S.S. Aholi geografiyasi.O'quv qo'llanma. - T. 2011.

Qo'shimcha darsliklar va o'quv qo'llanmalar

- 1.Karimov I.A. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida xavsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. Toshkent, 1997.
- 2.O'zbekiston Davlat Statistika Departamentining 2001 yilga qadar chop etilgan respublika aholisining soni tabiiy o'sishi, migratsiyasi va ijtimoiy taraqqiyotiga oid statistik yilnomalar.
- 3.Ata-Mirzaev O.B, Gentshke V., Murtazaeva R., Saliev A. Istoriko-demograficheskie ocherki urbanizatsii Uzbekistana. T., 2002.
- 4.Bo'rieva M.R., Tojjeva Z.N. Aholi geografiyasi.- T., 2000.
- 5.Bo'rieva M.R., Egamova D.N. Dunyo aholisi: Rivojlanish jarayonlari.-T.: 2008.

